

Komu se nelení, tomu se jelení?

Aktualizace přísloví

Kateřina Karlovcová

Příslloví jsou ustálená slovní spojení, ze kterých vyplývá ponaučení. Vyplývají z tradic a osobních zkušeností lidí. Předávají se z generace na generaci.

Jde ale skutečně o spojení slov tak „ustálené“ jak nám říkají definice?

To se dozvíme v této brožuře. Je rozdělena na dvě části. První část obsahuje 6 přísloví, druhá část 15 přísloví a jednu doplňující otázku.

Předmluva:

Příslloví se díky své ustálenosti a přenášení z generace na generaci fixuje natolik, že umožňuje formu i význam aktualizovat a vytvářet nejrůznější modifikace, které k původnímu přísloví stále odkazují. Zpravidla jde o souvětí, ve kterém se první věta reprodukuje, druhá věta se mění (upravuje, modifikuje, aktualizuje...)

Brožura se skládá ze dvou částí, části korpusové a dotazníkové. Jejím úkolem je představit čtenářům podoby přísloví tak, jak je znají a užívají současní mluvčí češtiny.

KORPUS

Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.

Kdo jinému jámu kopá, až se ucho utrhne.

Kdo jinému jámu kopá, ten je Ukrajinec.

Kdo jinému jámu kopá, ten je hrobař.

Kdo jinému jámu kopá, je hloupý.

Kdo jinému jámu kopá, na toho ten krumpáč spadne.

Co oči nevidí, to srdce nebolí.

Co oči nevidí, to ruka nezcizí.

Co oči nevidí, to dítě tolik neláká.

Co oči nevidí, žaludek netrápí.

Co oči nevidí, peněženku nebolí.

Co oči nevidí, to vidí kamery.

Co oči nevidí, to zloděje neláká.

Komu se nelení, tomu se zelení.

Komu se nelení, tomu se ženění.

Komu se nelení, tomu se jelení.

Komu se nelení, tomu se kapření.

Komu se nelení, tomu se koš naplní.

Komu se nelení, tomu se za chatou dřevění.

Komu se nelení, ten má dost tabáku.

Komu se nelení, len nepěstuje.

Komu se nelení, tomu se město zelení.

Komu se nelení, tomu se v Norsku zelení.

Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

Jak se do lesa volá, tak on po tobě kamenem.

Jak se do lesa volá, tak se ze Stromovky ozývá.

Jak se do lesa volá, tak ti dá hajný po čuni.

Jak se do lesa volá, tak se ze stavby ozývá.

Jak se do lesa volá, tak se z policie ozývá.

Jak se do lesa volá, až se ucho utrhne.

Jak se do lesa volá, tak se narušuje životní prostředí.

Komu není rady, tomu není pomoci.

Komu není rady, s tím já nespím.

Komu není rady, tomu ucho utrhni.

Komu není rady, ten dostane pár facek.

Komu není rady, sám do ní padá.

Komu není rady, tomu nepomohou ani cedule.

Komu není rady, tomu ani tuna odborné literatury nepomůže.

Komu není rady, tomu je Rada 2.

Komu není rady, ten leze žralokům do tlamy.

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se dojde pro pivo.

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se potkáš s Ježíšem.

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až strážníkům dojde trpělivost.

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až vám spadne do studně.

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až vám vězni utečou.

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se zavede vodovod.

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až ti někdo natrhne prdel.

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až přijde kontrola ze sociálky

ROTAZNÍK

Příslloví, která byla doplňována respondenty v rámci dotazníkového šetření.

Na každého jednou dojde.

Na každého se vaří voda.

Na každého dojde.

Na každého se voda vaří.

Na každého se dostane.

Na každého čeká štěstí.

Na každého štěstí čeká.

Na každého čeká někdo jako on.

Na každého někde čeká štěstí.

Na každého stejný bič.

Na každého stejným metrem.

Na každého špatného se voda vaří.

Na každého jiný metr.

Když se dva perou, třetí se směje.

Když se dva perou, třetí kouká.

Když se dva perou, třetí se má dobře.

Když se dva perou, třetí toho využije.

Když se dva perou, třetí zvítězí.

Když se dva perou, třetí z toho má užitek.

Když se dva perou, tak se perou.

Když se dva perou, druhý se směje.

Když se dva perou, třetí se tomu směje.

Pospíchej pomalu.

Pospíchej rychleji.

Pospíchej, ale pomalu.

Pospíchej, život je krátký.

Pospíchej pomalu a loudej se rychle.

Pospíchej rychle.

Pospíchej, pokud máš čas.

Pospíchej, dokud můžeš.

Krev není voda.

Krev mojí krve.

Krev za krev.

Krev neteče.

Krev a pot.

Krev a mléko.

Krev a oheň.

Krev je hustší než voda.

Krev je víc než voda.

Krev je drahocenná.

Krev teče.

Krev, slzy a pot.

Krev je víno.

Krev z cizího neteče.

Krev a víno.

Krev je síla života.

Krev ze sebe nesmyješ krví.

Krev a voda.

Krev je v žilách.

Krev mé krve.

Krev není mléko.

Krev a slzy.

Krev je důležitější než voda.

Krev by se ve mně nedořezal.

Krev se v něm vaří.

Štěstí ve hře, neštěstí v lásce.

Štěstí ve hře, smůla v lásce.

Štěstí ve hře, smůla v životě.

Štěstí ve hře, štěstí v lásce.

Štěstí ve hře přeje připraveným.

Žádný učený z nebe nepadl.

Žádný učený z nebe nepad.

Žádný učený z nebe nezpad.

Žádný učený nepadl.

Žádný učený z nebe nepadl, zato blbce jako kdyby
vidlemi házel.

Žádný učený z nebe nepadá.

Opakování je matka moudrosti.

Opakování je matkou moudrosti.

Opakování je škola života.

Opakování je super.

Opakování je moudrost.

Opakování je moudrost sama.

Opakování je matka příroda.

Opakování je moudro.

Nic nám nepadne do klína samo od sebe.

- **Bez práce nejsou koláče.**
- Když něco chceš, musíš se snažit.
 - Nic není zadarmo.
 - Štěstí nepadá z nebe.
 - Je třeba se přičinit.
 - Zadarmo ani kuře nehrabe.
 - Pečení holubi nelítají do huby.
- Pečení holubi nemívají sami do huby.
- Štěstí nechodí po horách, ale po lidech.
 - Kdo nic nezkusí, nic nezíská.
 - Každý má, co si zaslouží.
- Musíš pracovat, abys dosáhl toho, co chceš.
 - Práce šlechtí.
 - Jak si usteleš, tak si lehneš.
- Co si člověk sám neudělá, to nemá.
 - Každý musí pracovat.
- Nic nám nepadne samo z nebe.
 - Štěstí sedne i na vola.
 - Pokud si to nezasloužíš.

Jak se budu chovat k ostatním, budou se tak chovat i oni ke mně.

- Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.
 - Jak se do lesa volá, tak se z něho ozývá.
 - Jak se do lesa volá, tak se z něj ozývá.
 - Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.
- Nedělej ostatním to, co nechceš, aby činili tobě.
 - Jak ty na mě, tak já na tebe.
 - Jak ty ke mně, tak já k tobě.
- Chovej se k ostatním tak, jak chceš, aby se chovali k tobě.
 - Jak vy ke mně, tak já k vám.
 - Nečiň druhým, co sám nechceš.
 - Čiň lidem to, co si přeješ, aby dělali tobě.
 - Ty do mě kamenem, já do tebe chlebem.
 - Jak ty k někomu, tak on k tobě.
 - Přej a bude ti přáno, dej a bude ti dáno.
 - Miluj bližního svého.
 - Co zaseješ, to sklídíš.
 - Dobro oplácej dobrem.
- Co nechceš, aby ti činili ostatní, nečiň ty jim.
 - Vše se vrací jako bumerang.
 - Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.
 - Karma je zdarma.
 - Oko za oko, zub za zub.

Neoddaluj něco, co musíš stejně vykonat.

- **Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítra.**
 - Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítřek.
 - Co můžeš udělat hned, neodkládej na zítřek.
 - Ráno moudřejší večera.
 - Nejdřív práce, potom zábava.
 - Jednou se to stejně udělat musí.
 - Lepší dne před večerem.
 - Co můžeš udělat dnes, udělej dnes.
 - Co můžeš udělat teď, neodkládej na zítřek.
 - Nic se nemá odkládat na zítřek.
 - Bez práce nejsou koláče.
 - Konej, co musíš.
 - Překážce se nevyhneš.
 - Nebuď lemra.
 - Co můžeš udělat zítra, nedělej dnes.
 - Co můžeš, neodkládej na zítra.
 - Co můžeš udělat zítra, můžeš udělat i dnes.
 - Co můžeš udělat dnes, nech na zítra.
 - Brzy oheň, brzy popel.
 - S chutí do toho a půl je hotovo.
 - Co můžeš udělat dnes, neodkládej na jindy.
 - Co jde udělat dnes, neodkládej na zítra.
 - Práce nepočká.
 - Neodkládej věci na zítřek.

Špatné skutky budou jednou potrestány.

- Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.
 - Na každou svini se vaří voda.
- Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.
 - Karma je zdarma.
 - Hodiny tikají pomalu, ale spravedlivě.
- Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.
 - Boží mlýny melou pomalu a jistě.
 - Na každého se vaří voda.
 - Každý svého štěstí strůjcem.
 - Na každou svini se voda vaří.
 - Každý má svůj osud.
 - Na každé prase se vaří voda.
 - Každému co mu patří.
- Kdo jinému jámu kopá, sám do ní spadne.
 - Tak říká karma.
 - Každý se dočká.
 - Když se ucho utrhne.
 - Před ničím neutečeš.
- Kdo komu kope jámu, sám spadne.
 - Smrt si nevybírá.
 - Žádná svíčka nehoří věčně.

Když brzo vstanu, víc toho udělám.

- Ranní ptáče dál doskáče.
- Ranní ptáče dál doskáče, víc sežere a dřív chcípne.
 - Času nikdy není nazbyt.
 - Ráno ptáče dál doskáče.
 - Ráno moudřejší večera.
- Ranní ptáče dál doskáče, ale víc sežere.
 - Kdo ráno vstává, víc vydělává.

Špatná rozhodnutí nás posouvají dál.

- Chybami se člověk učí.
 - Chybama se člověk učí.
 - Co tě nezabije, to tě posílí.
- Všechno zlé je k něčemu dobré.
- Žádný učený z nebe nespádl.
- Každá zkušenost pro něco dobrá.
 - Všechno zlé je pro něco dobré.
- Dvakrát do stejné řeky nevstoupíš.
 - Jednou jsi dole, jednou nahoře.
 - Je potřeba si sáhnout na dno.
 - Dvakrát měř, jednou řež.
- Při cestě dolů vede cesta nahoru.
 - A proto se rozhodujeme lépe.
 - Kdo nic nedělá, nic nezkazí.
 - I prodělek je kšeft.
 - I mistr tesař se utne.
 - Za chyby se platí.

Nehaň, co jsi dostal.

- Darovanému koni na zuby nekoukej.
 - Darovanému koni na zuby nehleď.
 - Darované kobyle na zuby nehleď.
 - Na darovanou kobylu nekoukej.
 - Může se stát, že to ztratíš.
 - Nelouskej darovanému koni na zuby.
 - Nekoukej darovanému koni na zuby.
 - Darovanému koni nekoukej na zuby.
- Darovanému koňovi na zuby nekoukej.
 - Beru s láskou.
 - Nezanášej do vlastního hnízda.
- Na zuby darovanému koni nekoukej.
 - Nekoukat koni na zuby.
 - Vše, co je zadarmo, je super.

Rychlejší má přednost.

- Kdo dřív přijde, ten dřív mele.
 - Kdo dřív přijde, ten dřív žere.
 - Dějiny píší vítězové.
 - Rychlost je přednost králů.
 - Kdo rychle dává, 2x dává.
 - Kdo je fofrník, ten je kabrník.
 - Kdo zaváhá, nežere.
 - Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.
 - Kdo uteče, vyhrává.
 - Rychlejší vyhrává.
 - Kdo jede, ten maže.
 - Starší má přednost.
 - Lepší kvantita než kvalita.
 - Mládí vpřed.
 - Čím dřív, tím líp.
 - Kdo dřív vstane, ten dřív mele.
 - Ranní ptáče dál doskáče.
 - Kdo dřív přijde, ten víc mele.
 - Vůl zůstane volem, kámen, kamenem.

Příslloví, co používají

- Co máš v hlavě, to ti nikdo nevezme.
 - Nechval dne před večerem.
 - Co tě nezabije, to tě posílí.
 - Na každou svini se vaří voda.
- Žádná kaše se nejí tak horká, jako když se uvaří.
 - Karma je zdarma.
 - Kdo chce kam, pomozme mu tam.
 - Jak si kdo ustele, tak si taky lehne.
 - Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.
 - Čím lepší parta, tím lepší korona.
 - My o vlku a vlk za dveřmi.
 - Pro hlupáka každý hloupý.
 - Komu se nelení, tomu se zelení.
 - Lomikare, Lomikare do roka a do dne.
 - Dvakrát měř, jednou řež.
- Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.
 - Na každého jednou dojde.
 - Na každém šprochu je pravdy trochu.
 - Práce kvapná je málo platná.
 - Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.
 - Ráno moudřejší večera.
 - Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.
 - Nečiň druhému, co sám nemáš rád.
 - V nouzi poznáš přítele.
 - Bez práce nejsou koláče.
 - Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.
 - Chybami se člověk učí.
 - Pospíchej pomalu.
 - Ranní ptáče dál doskáče.
 - Každý svého štěstí strůjcem.
 - Kde nic není, ani smrt nebere... Ani exekutor
 - Všechno má svůj čas.
 - Kdo si počká, ten se dočká.

- Kdo zaváhá, nežere.
 - Kdo šetří, má za tři.
 - Lež má krátké nohy.
- S úsměvem jde všechno lépe.
- Nejsem teta Kateřina, snažím se je nepoužívat.
 - Na každého se vaří voda.
 - Všechno zlé je i pro něco dobré.
- Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítra.
 - Trpělivost růže přináší.
 - Není všechno zlato, co se třpytí.
- Vrána k vráně sedá, rovný rovného si hledá.
 - Já po tobě chlebem, ty po mně kamenem.
 - Když se dva perou je jednotky králem.
 - Oko za oko, zub za zub.
- Podej čertovi prst a bude chtít celou ruku.
 - Jablko nepadá daleko od stromu.
 - Kdo seje vítr, sklízí bouři.
 - Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti.
 - Kdo chce moc, nemívá nic.
 - Každý chvílku tahá pilku.
 - Kdo chce psa bít, hůl si vždycky najde.
 - S chutí do toho a půl je hotovo.
- Kdo jinému jámu kopá, ten se ale nadře.
 - Hlad má velké oči.
- Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění.
 - Lepší pozdě než nikdy.
 - Jak ty ke mně, tak já k tobě.
 - Ranní ptáče mlátí sráče.
 - Po bitvě je každý generál.
 - Komu se nelení, tomu se zelení,
 - Kdo chce kam, pomozme mu tam.
 - Ve zdravém těle zdravý duch.
 - Darovanému koni na zuby nehleď.
 - Držíš to jako prase kost.
 - Jde ti to jako psovi pastva.
 - Štěstí ve hře, neštěstí v lásce.

- Šaty dělají člověka.
- To nejlepší nakonec.
- Tonoucí se stébla chytá.
- V nouzi poznáš přítele.
- Těžko na cvičišti, lehkou na bojišti.
- Sytý hladovému nevěří.
- Zadarmo ani kuře nehrabe.
- Není všechno zlato, co se třpytí.
 - Přej a bude ti přáno.
- Lepší holub na střese nežli vrabec v hrsti.
- Co se v mládí naučíš, ve staří jako když najdeš.
 - Když je hlad, je i pečená husa dobrá.
 - Líná huba, holé neštěstí.
 - Zameť si před vlastním prahem.
- Vše, co vidíš kolem sebe, přesně zrcadlí to, co je uvnitř tebe.
 - Kdo nehraje, nevyhraje.
 - V nejlepší se má přestat.
 - Moudřejší ustoupí.

Vzorový dotazník:

Jak jsme k tomu došli?

3. Dokončete toto přísloví: Na každého...

4. Dokončete toto přísloví: Když se dva perou...

5. Dokončete toto přísloví: Pospíchej...

6. Dokončete toto přísloví: Krev...

7. Dokončete toto přísloví: Štěstí ve hře...

8. Dokončete toto přísloví: Žádný učený...

9. Dokončete toto přísloví: Opakování je...

10. Napište přísloví pro daný význam: Nic nám nepadne do klína samo od sebe.

11. Napište přísloví pro daný význam: Jak se budu chovat k ostatním, budou se tak chovat i oni ke mně.

12. Napište přísloví pro daný význam: Neoddaluj něco, co musíš stejně vykonat.

13. Napište přísloví pro daný význam: Špatné skutky budou jednou potrestány.

14. Napište přísloví pro daný význam: Když brzo vstanu, víc toho udělám.

15. Napište přísloví pro daný význam: Špatná rozhodnutí nás posouvají dál.

16. Napište přísloví pro daný význam: Nehaň, co jsi dostal.

17. Napište přísloví pro daný význam: Rychlejší má přednost.

18. Používáte v současné době nějaká přísloví, vypište:

Zdroj: Survio (2020), vlastní zpracování